

Рецензії

ВОГНЕННИЙ ДЕКАЛОГ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ВІД ТАРАСА САЛИГИ

Салига Т. Вогонь, що не згаса... – Київ: Либідь, 2017. – 640 с.: іл.

До цієї книжки відомий український літературознавець професор Тарас Салига йшов усе життя. І тоді, коли в рідному Вікторіві на Івано-Франківщині ще в дитинстві потайки слухав стрілецькі пісні та розповіді про вояків УПА, і тоді, коли в студентські роки в болісних переживаннях та роздумах прагнув написати про них бодай щось, і тоді, коли працював над докторською дисертацією, із трепетом у душі й на серці шукав у закордонних архівах матеріали про М. Боеслава, В. Лесича, В. Хмелюка, О. Турянського та інших майже невідомих і заборонених у підсоветській Україні поетів, готував видання їх творів. І тоді, коли впорядковував антологію “Стрілецька Голгофа”, яка прийшла до українського читача 1992 р., чи то працював над студіями про поезію, присвячену Героям Крут, публіцистику С. Петлюри, творчість Р. Купчинського, Ю. Дарагана, Н. Лівичкої-Холодної, Є. Маланюка, М. Вінграновського, П. Скунця, В. Голобородька, окремі з яких склали його книжки “Петро Скунець. Всесвіт, гори і він” (2007), “Екслібриси Евтерпи” (2010), “...Світ. Поет і його слово... Голобородькознавчі студії” (2013), “...І той вогонь, що не згаса...”. Маланюкознавчі студії” (2013), “Голос мій не відлюбить... Вінграновськознавчі студії” (2014). Тобто завше звертався до тем і проблем злободенних, мало чи то й зовсім не вивчених, знаходив свій кут зору для їх прочитання, вигранював свою сукупність поглядів на дослідження тих чи тих явищ українського письменства нашої драматично-героїчної доби. Так сформував своєрідний декалог самого письменства, а отже, і питома національних основоположних підстав його дослідження. У чому ж сутність, які складові цього декалогу?

Перший із них – чітке визначення предмета дослідження, тобто *особливостей художньо-естетичного пізнання поетами українського світу, його переживання, осмислення та зображення*. Тут Т. Салига ставить насамперед питання про з’ясування національної самобутності ідейно-тематичного та художнього-естетичного становлення творчості того чи того письменника, українського літературного поступування загалом. Він твердо переконаний у тому, що вітчизняні вчені не повинні плентатися у хвості ідей і теорій чужоземного літературознавства й завжди залишатися вічними їх інтерпретаторами, що вони зобов’язані формувати національні основоположні підстави своїх досліджень, свою сукупність поглядів на становлення й розвиток рідного письменства, у всьому виходячи з його національної природи, визначаючи його місце і значення в загальносвітовому контексті. Отож цілком закономірно, що у видрукованих у книжці розвідках автор зосереджує свою увагу на розумінні Є. Маланюком “потреби національного вдосконалення, ідейного гарту”, на розумінні ним “своєї державницької й людської гідності” (с. 23) як основи основ його світоглядної позиції, на тому, як наближення до реального світу, до природного стану речей витісняє з поетичного мислення О. Стефановича надумані образи та штучну асоціативність. Глибоко проникаючи в поетичний світ Н. Лівичкої-Холодної, Т. Салига доходить висновку,

що в основі сукупності її поглядів на життя – протистояння долі злим обставинам, боротьба за життя в них, від чого дослідник і відштовхується в пізнанні та з'ясуванні особливостей національної самобутності цього світу. До того ж художньо-естетичне його пізнання, переживання, осмислення та зображення українськими поетами він досліджує в діалектичній єдності протилежностей, що і є отим наближенням до українського реального світу та природного стану речей у ньому. “Полемізм Марка Босслава, – читаємо в есеї “Моїм огнем, моїм благословенним гнівом...” (Марко Бослав)”, – будується на “супрязі” двох часопросторових понять, означених протиставленнями “колись” і “тепер”. Тепер, в умовах “щасливої” радянської дійсності, “кров святу і непокірну” допиває Сталін, як колись пили її ненаситні московські царі. Сліпі та недолугі перевертні Босславової доби у принизливому прислужництві та холуйстві нічим не різняться від своїх попередників, яким дорікав Шевченко, молячи їх прозріти” (с. 209). Погодьмося, що такий “стан речей” у підсоветському літературознавстві аж ніяк не міг бути предметом літературознавчих досліджень, хоча про нього йшлося не лише в літературі української еміграції, а й у творчості поетів-інакодумців материкової України, на чому Т. Салига не раз наголошує в есеях про поезію В. Стуса, П. Скунця, М. Петренка, В. Герасим'юка. Ось таке *наближення до реального світу, його олюдненість* і становить сутність його другого декалогу нашого письменства.

Таким порядком взаємозв'язку подій і явищ у “Вогні, що не згаса...” зумовлюється й наступний, третій, декалог української поезії, зокрема літературного поступування загалом та науки про вітчизняне письменство зокрема, а саме: *спадкоємність ідей, принципів, переконань, світогляду, звичаїв, естетичних пошуків, їх розвитку через рух поетичного мислення*. Комусь, певне, здасться, що тут немає нічого нового, адже все те нібито мали й раніше. Та в тім-то й справа, що пильне око дослідника добачає багато такого, що свідомо чи то з незалежних причин залишалося поза увагою його попередників. Ідеться

насамперед про те, що певні літературні явища, літературні канони авторами не заперечуються, не руйнуються, а стають відправним пунктом їх збагачення й розвитку. Тоді Т. Салига не раз подивляється свого читача несподіваними зіставленнями, протиставленнями та ґрунтовними, умотивованими висновками. Ось слово поетів про Крути “На Аскольдовій могилі – український цвіт...”. Прикметною особливістю есею є: 1) підхід до пізнання, переживання, осмислення й потрактування цієї героїчної сторінки нашої історії в українській поезії як вияву єдності не лише Сходу й Заходу, а й української еміграції, вісь якої – в ідеї спадкоємності культурної та духовної єдності нашого народу; 2) подолання штучно встановлених чужинцями кордонів двох Україн, так само штучно насадженої за комуністичного режиму відчуженості українського зарубіжжя від свого народу і навпаки; 3) відкриття в подвигу крутян народження типу “новітнього українця”, розуміння того, що “Крути – це перше зірвання лаштунків невідомої комедії, що відбувалася – в час революції! – на землях України, перше прозріння, що влада – то боротьба, а держава – то кров і залізо”, що “Крути – це воскресіння, подвиг століттях, обірваної Полтавою Визвольної Війни, війни народу з народом, країни з країною, віч-на-віч” (Є. Маланюк). Спадкоємність тут, як бачимо, спостерігається не лише як спадкоємність ідейна та світоглядна, як національна громадянська позиція, а і як основоположні підстави літературознавчих досліджень, що їх Т. Салига одним із перших формує й розвиває на ґрунті спадкоємності цих ідей, світогляду, цієї громадянської позиції, у всьому виходить із них.

Новаторськими є й зіставлення творчості Є. Маланюка й Т. Шевченка, П. Куліша, І. Франка, Лесі Українки, М. Рильського, В. Сосюри, М. Зерова та В. Стефаніка, В. Шевчука й М. Вінграновського. Вони виводять на цілу низку нових для вітчизняного літературознавства проблем, формують нові, питомо національні його основоположні підстави. Пізнання, переживання та осмислення досліджуваного матеріалу тут знову ж таки ґрунтуються на ідейній і духовній спадкоємності поколінь,

на питома національних ідейних та духовних цінностях. Від Т. Шевченка, П. Куліша, І. Франка Є. Маланюк переймає й розвиває історіософське спрямування змісту їх роздумів, ліричних сповідей, сутність яких убачає в потребі спілкування “з великими попередниками і своїми сучасниками “буремних літ”, які разом з ним шукають Україні державницької дороги” (с. 223), у тому, що “лютий гнів” Т. Шевченка завше був “проявом великої любови” (с. 225), у чому також криються джерела олюденості його творчості, про які йшлося вище. Прикметно, що спадкоємність такого пізнання, переживання та осмислення українського світу Т. Салига потрактовує як наш національний звичай, що відкриває для сучасних авторів нетрадиційне у традиційному, формує їх громадянську позицію, критичну безпощадність до інших, коли йдеться про нехтування нашими національними звичаями, легковажне ставлення до них, про відсутність у їх творчості “мазепинського духу”, Шевченкової, Кулішевої та Франкової самопожертви і Стефаниківського творчого “самотерору” в ім’я сьогочасного й майбутнього української нації, що Є. Маланюк досить влучно назвав малоросійством, усомвленням з атьмаренням, ослабленням, а часом і заником пам’яті, глупотою й нерозсудливістю значної частини співвітчизників, чим успішно послуговувалися й послуговуються наші вороги. Гірко це визнавати, але це справді так. Тому одне із завдань нашого національного письменства та нашого справді національного літературознавства полягає у протистоянні цим потворним явищам, у формуванні високого рівня національної свідомості та дієвої національної громадянської позиції широких верств і прошарків українського суспільства, прикладом чого і є оцінювана тут праця Т. Салиги.

До того ж сама постановка проблеми та її розв’язання – то продовження й розвиток ідей, життєвих принципів та ідеалів тих, хто творив *вільний світ у комуносовєтській неволі*, що маємо за четвертий декалог. Докладно, глибоко і всебічно його зміст автор книжки розкриває на прикладі творчості та громадянської позиції того ж таки

М. Вінграновського, його сучасників І. Дзюби, В. Шевчука, В. Стуса, І. Калинця, В. Голобородька, П. Скунця, М. Петренка, Р. Кудлика, В. Герасим’юка. Кожен із них по-своєму протистояв задушливій атмосфері тогочасної дійсності. У своєму виступі на 54-му конгресі пен-клубу в Монреалі 28 вересня 1989 р., коли Україна ще тільки почала вириватися з лабет свого “старшого брата”, М. Вінграновський, наприклад, чітко й однозначно заявив, що українська література є однією з найстаріших, коли не найстарішою, серед слов’янських народів, що український народ дав людству одну з перших конституцій, м’яку й милозвучну мову, якою створено понад триста тисяч пісень, що українці своєю працею сприяли розвитку й добробуту Канади (це мало на той час революційне спрямування і значення, адже відкривало світові очі на правду про нас). Про “мазепинський дух”, його спадкоємність у культурно-освітній, громадській і творчій діяльності родини Алчевських, М. Шаповала, М. Скрипника, В. Сосюри, А. Куїнджі, І. Карабиця, А. Солов’яненка, М. Руденка, Е. Андіївської, В. Стуса, І. Світличного, В. Голобородька, О. Тихого та інших представників Донбасу в опорі нещадному його зросійщенню як про природний процес самовідновлення, повернення до себе, відродження кореневої плоти свого “я”, як вияв переваги україноцентричної етнонаціональної сили над силами московсько-шовіністичного диктату говорить І. Дзюба. Позиція національного самозахисту, доводить Т. Салига, наскрізна і в поезії П. Скунця, М. Петренка, Р. Кудлика, В. Герасим’юка. У присвячених їм есеях автор знімає завісу над тим, що П. Скунць уже тоді, коли компартійці-запроданці всіх мастей та “криваві, як клопи” “змосковщені попи” (с. 570) хоронили Україну, гостро ставив питання про природну потребу “належати родові, краєві, землі – бути їх органічною частиною, а також вміння нести на собі обов’язок служити ближньому, громаді, народові” (с. 565), що, за його, автора есею про П. Скунця, влучним висловом, відповідало неписаним “законам конституції” національної тожсамості, сутність яких поет убачав у прозорині натовпу, який мав “ставати багатьма “я” – народом” (с. 567), виводить на світло те, що було властиве цим поетам, але

переслідувалось, нещадно каралось і замовчувалось. На доказ того дослідник аналізує поему М. Петренка “Я – Дух одвічної стихії”, у якій “оживають” заборонені в підсоветській Україні тема С. Петлюри, ОУН і УПА, мотиви Січових стрільців, а образ С. Бандери “постає на тлі історичної дійсності, як її уособлення, як вічний Дух нації, як її реальна мисль і як її дія” (с. 592); розповідає про те, як В. Герасим’юк у 1988 р. гостро ставив цю проблему тоді, коли ще не була пора “вести такі розмови”, “принаймні в присутності трьох” (с. 611); наводить міркування І. Калинця про “прив’язаність людини до землі, до народу, до Батьківщини, до традицій” як про те, що саме “людину робить людиною, а поета – поетом” (с. 521), що саме тому “крізь кожну його елегійну драму, крізь тимчасову атмосферу печальності пробивається світлий промінець бадьорого піднесення, надії, віри, що вселяють ліричному героєві силу, оздоровлюють його дух” (с. 519).

Єдність України – п’ятий декалог, який мислиться Т. Салигою як *ідейна, духовна та суспільно-політична єдність українців і знаходить своє художньо-естетичне вираження в цілісності й повноті нашого національного літературного поступування в діахронному та синхронному зрізах*. Цілісність і повнота – це спадкоємність ідей, мотивів, стильових пошуків, їх взаємозв’язок, взаємозбагачення у процесі становлення й розвитку української літератури від народнопоетичної творчості найдавніших часів до найвидатніших явищ сьогочасного вітчизняного письменства; це єдність Сходу і Заходу, всіх українців світу, яких комуністична ідеологія та політика розділяла на “мазепинців”, “петлюрівців”, “бандерівців” і відданих “делу партії і правительству”, тобто “советський народ”. Знову ж таки тут хтось може сказати, що в тому немає нічого нового, що все те само собою було зрозумілим і раніше. Але то лише на перший погляд. Справді-бо, чи знайдемо в підсоветських, пройнятих комуністичними ідеями літературі та літературознавстві, у підручниках і посібниках для середньої й вищої школи, ба навіть в академічних “історіях”

нашого письменства бодай якийсь натяк на те, що в шельмуванні Мазепи, мазепинців, мазепинщини, Петлюри, петлюрівців, петлюрівщини, Бандери, бандерівців, бандерівщини “пульсує найздоровіша кров нації, “сконденсована есенція української вдачі” (с. 36). Що ті ж самі Мазепа, мазепинці й мазепинщина, Бандера, бандерівці та бандерівщина як Петлюра, петлюрівці й петлюрівщина стали “всенациональним символом державницької ідеї визволення України” (с. 37). Ні! Такого там немає й не могло бути. А в есеях, що склали книгу “Вогонь, що не згаса...”, вони не лише натяки, а наскрізна, оновлююча, оживлююча наше літературознавство ідея. Так само історія української літератури, зокрема українського символізму та його національної самотності, історія українсько-грузинських взаємозв’язків не були б достатньо повними без усебічного вивчення і з’ясування місця в них творчого доробку сина українського та грузинського народів, дитини херсонських степів і мужнього січового стрільця Ю. Дарагана, чие життя метеором спалахнуло над українським літературним овидом та буремними подіями першої чверті ХХ ст., але так сильно запалило прагненням свободи й волі душі в серці не лише його сучасників, а й прийдешніх поколінь. Розвідка ж “Йому не спорядили вояцької тризни... (Юрій Дараган)” свіжістю та злободенністю ідей дає сильний поштовх до розв’язання не лише цих проблем, а, коли хочете, то й спадкоємності сучасних грузинсько-українських та українсько-грузинських взаємозв’язків (на полі політичному також), у чому й виявляється її цінність. На відкриття такої цілісності та повноти українського літературного поступування, України в цілому спрямовані й дослідження “Між хаосом і життям, між пеклом і небом...” (“Поza межами болю” Осипа Турянського), “І рими точені, і гармонійні строфи...” (Вадим Лесич), “Празький експериментатор з Березівки (Василь Хмельюк)”, “Найверлібріші” верлібри, або Слова у вишиваних сорочках (Василь Голобородько)” тощо. Скажімо, у повісті-поємі “Поza межами болю” О. Турянського однієї України дослідник бачить у подоланні нашими сучасниками комплексу меншовартості, який

насаджувався українцям окупаційними режимами впродовж століть і призвів до покірливого сприйняття принижень чужинцями та самопринижень самими ж українцями в усвідомленні того, що ми не раз подивляли світ своїми відкриттями, своїми національними цінностями, багато в чому були першими не лише в Європі, а й у цілому світі. Герой же В. Лесича імponує нам пошуками шляху “до себе”, дороги “до вищих ідеалів” (с. 182), що об’єднує в цих пошуках і його з нами, і нас із ним, нас загалом в один сильний, могутній і життєздатний організм, в один Український Рід. В. Хмелюк та В. Голобородько хоч і віддалені один від одного в часі та дуже різні у своїх стильових самовираженнях, проте саме й близькі нам цією відмінністю, адже їх творчість – відображення всієї багатогранності нашого художньо-естетичного поступування як єдиного цілого, як самобутнього духу нації, самобутності її культури та літератури.

Шостий декалог можна визначити як творений поетами на різних етапах становлення й розвитку українського письменства *взірець духовної досконалості української людини та українського суспільства загалом*, який також став предметом дослідження в есеях Т. Салиги. Досконалість ця – насамперед в усвідомленні ліричним героєм української поезії, самими авторами як поетичних, так і публіцистичних творів та наукових праць охопленого в книжці періоду, а отже, і нашими сучасниками свого морально-етичного вибору, свого розуміння мети, смислу та цінності життя як способу самовизначення у складних обставинах тієї чи тієї доби нашої історії, нашого самовизначення у світовій спільноті, у їх питомо національних джерелах. Скажімо, для С. Петлюри одним із таких джерел є життя і творчість І. Франка, від якого “багато береш, багато чого вчишся і багато чим себе збагачуєш” (с. 40). Натхненна поезією полоненого підсоветською дійсністю, але вільного в ній М. Рильського, Н. Лівицька-Холодна відчуває, як в душі “весна встає” (с. 110), змістом же її найблагословеннішого ідеалу є Україна. Марко Боєслав, наголошує дослідник, завжди був упевненим у тому, що “духовну кризу рабів-перекинчиків можна оздоровити

гнівом до ворога, гартом національного духу, самоповагою” (с. 210–211), тому Михайло Дяченко і прибрав собі такий славний, глибоко змістовний і значною мірою символічний псевдонім, адже він конденсує в собі звитягу воїнів князів Гатилли, Святослава, українського козацтва, героїв Національно-визвольних змагань 20 – 30-х, 40 – 50-х років ХХ ст., спрямовує її у прийдешнє, у повсякденне життя нових поколінь українців. Спадкоємність ідей, духовного світу Т. Шевченка, які стали цілком природною суттю духовного єства Василя Стуса, в есеї про нього також потрактовується як взірець духовної досконалості української людини, як одність України.

Співвідносячи духовний простір української поезії, публіцистики і критики зі змістом питомо національних цінностей, Т. Салига переконливо доводить, що вони, тобто духовний простір і його зміст, у них не декларативні, а зумовлені часом, громадянською та суспільно-політичною позицією того чи того автора, виражають зміст цього часу й цієї позиції. Завдяки тому в І. Дзюбі він відкриває речника української національної ідеї, совість нації, вільну людину в тоталітарній неволі, оберігача України. В. Голобородько для нього є взірцем досконалості української людини шляхетністю своєї поведінки, чіткістю й послідовністю світоглядної позиції, високою духовною культурою, турботою про прапраотче тепло як джерело краси і благородства сучасного українського світу. А П. Скунця мучила й роздирала його внутрішнє єство безпомічність у прагненні перебудувати світ, у якому жив і творив, на тих само підставах краси та благородства, привести його у відповідність із високими духовними ідеями українських світочів і тим самим поставити його в одному ряду загальнолюдських гуманістичних ідей. Природу цих життєвих принципів та ідеалів, розуміння мети, смислу та цінності життя, громадянської позиції кращих представників української літератури ХХ ст. Т. Салига виводить із суперечностей тогочасного суспільства, у якому всіма способами й засобами у свідомості мільйонів вкорінювалося переконання в споконвічній “дружбі” двох сусідніх народів-“братів” тоді, коли

повсюдно в тому ж суспільстві панувала скажена лютя “старшого брата”, який бенкетував “пролитю кров’ю “брата молодшого”, тамуючи свою ненаситницьку спрагу ординського завойовника” (с. 453). Само собою зрозуміло, що такі дослідницькі спостереження, міркування, узагальнення й висновки дають сильні поштовхи для формування питоми національних основоположних підстав сучасного українського літературознавства, потребують своєї подальшої розробки.

Але цей взірець не є статичним, адже *поезія як духовне становлення й розвиток особистості та суспільства* досліджується літературознавцем у всій багатогранності, діалектичній єдності її складників та призначення в розвої нації, що й становить сутність сьомого декалогу від Т. Салиги. Наукові пошуки в такому разі відбуваються насамперед в історико-літературній, ідейній, психологічній та морально-етичній площинах. Від поезії про подвиг під Крутами, творчості С. Петлюри, Р. Купчинського, Н. Лівіцької-Холодної, Ю. Дарагана, О. Стефановича, О. Турянського, М. Боеслава, Є. Маланюка, розуміння вогненного призначення художнього слова у формуванні національного світогляду, національної громадянської позиції, нового типу української духовно досконалої людини, становлення українського суспільства загалом на підставах ідей Національно-визвольних змагань українського народу, національних цінностей переходить до творчості М. Вінграновського, І. Дзюби, В. Шевчука, В. Стуса, І. Калинця, В. Голобородька, П. Скунця, М. Петренка, В. Герасим’юка та інших представників сучасного покоління українських літераторів, знаходить у них своє подальше становлення й розвиток. Воно, це становлення й розвиток, в есеях Т. Салиги про них ґрунтується на ідейному змісті таких ознак і понять, як “розуміння своєї державницької й людської гідності”, “кров незгасного духу”, “вояцька лицарськість”, “саможертвна смерть, яка пробуджує до дієвого життя нові покоління українців”, “національна гідність і честь”, “вічний Дух нації як її реальна мисль і дія” і т. п. Досі наше літературознавство уникало послугуватися ними, хоча

саме вони були вогненным духом української літератури, визначальною суттю її національної самобутності, основним джерелом розблокування заблокованої різного роду окупантами національної свідомості українців, відтак духовного становлення нової української особистості та нового українського суспільства.

Аби глибше переконатися в цьому, наведемо кілька прикладів, до яких із цією метою вдається автор оцінюваної тут книжки. Певно, що зовсім не випадковим є перегук виступу М. Вінграновського в Монреалі, про який ішлося вище, із прагненням Є. Маланюка “вселяти в українців віру в самобутність української нації, її непереможність”, вимогою “позбуватися комплексу “старомодної етикетки” та “безборонності”, з його твердим переконанням у тому, що ми “один з найвартісніших народів світа” (с. 305). Значення ж життя і творчості М. Боеслава для нас Т. Салига визначає тим, що його вірші дихають буремним часом, у якому він жив, тим “живим диханням борців за волю, що не готувались, не мріяли і не хотіли ставати героями”, адже такими “робили їх національна гідність і честь” (с. 212). А саме ці морально-етичні поняття і принципи завдяки поетичному слову передавалися з покоління в покоління, складали і склали впродовж століть фундамент духовного становлення й розвитку української особистості та українського суспільства. І не лише їх, а й національної самобутності української літератури загалом.

Тут ми підійшли до восьмого декалогу, зміст якого визначає “мазепинський дух”, *національний емоційний темпоритм, душа того чи того вірша, уміння поета відійти від канонів, не заперечуючи й не руйнуючи їх, а шукаючи “своїх художніх нормативів”* (с. 621). Їх становлення й розвиток в українській поезії ХХ ст. Т. Салига простежує на підставі такого національного звичаю, який примножує й розвиває ідейно-тематичні та художньо-естетичні надбання української літератури. В есеях “З євшаном крізь долю...” (Богдан Кравців), “Хрест Олекси Стефановича”, “Його терновий вінок (штрихи до літературної сильветки Ігоря Калинця)”, “Найверлібріші” верлібри, або Слова у вишиваних

сорочках (Василь Голобородько)” автор простежує діалектику відтворення і перетворення, узагальнення і вираження ідеалів, відображення і зображення (А. Костенко) як глибоко особистісне пізнання, переживання та осмислення дійсності, в основі якого – уміння, скажімо, І. Калинця, поєднати реальне з ірреальним, дуже віддалене в часі з модерном ХХ ст. так, що “прадавнє, глибинне, столітнє стає нам близьким і сучасним, внутрішньо рефлексійним” (с. 525). А в Б. Кравціва княжі, татаро-ординські, козацькі сюжети цілком природно синтезуються із праукраїнською міфологією й демонологією, віруваннями, звичаями та обрядами наших предків, формуючи отой “мазепинський дух”, душу, емоційний і психологічний світ його поезії загалом. Це ж маємо і в поезії О. Стефановича, І. Калинця та В. Голобородька. Але в кожного з них досить місткий дух і душа вірша, емоційний темпоритм також знаходять своє, суто особистісне художньо-естетичне вираження. О. Стефанович, зазначає Т. Салига, досягає цього шляхетністю версифікації, мелодикою рядків, вишуканістю і змістовою виразністю образів, простотою мислення й водночас неординарністю змісту цієї простоти (с. 103). У В. Голобородька дослідник виокремлює яесь незвичайне й водночас цілком природне, інтимне порозуміння ліричного героя й самого поета із природою, шляхетність поведінки, адже він “одягнув своє слово у вишиванку” для того, “щоб його зігрівало пра-праотче тепло”, щоб воно “цвіло душею і красило світ” (с. 545) і в нас пробуджувало таке само тепло, такі само почуття й переживання, формувало наш питомо національний духовний світ, наш питомо національний світогляд, наш питомо національний уклад життя.

Зі “стилету” і “стилосу” Є. Маланюка, з відповідності форми, складу, ритму, рими, стилю й характеру, мови поезій О. Стефановича, Н. Лівницької-Холодної, Р. Кудлика та інших авторів, їх природної змінності згідно з історичним тлом, добою, нагодою чи то настроєм, який потрібно було передати у творі (М. Антонович-Рудницька), Т. Салига виводить зміст дев’ятого декалогу, сутність якого полягає у з’ясуванні національної природи самотності поетичної мови

і стилю поезії досліджуваного періоду загалом. Джерела ж цієї відповідності, природи самотності він віднаходить в отому “мазепинському духові” нашої поезії, в її емоційному темпоритмові, у діалозі поета зі своїм народом, у гостроті публіцистичного спрямування того чи того твору, у незужитих образах, у мелодиці, що “відлунює передзвоном металу і водночас озивається ліризмом”, у силі “інтонаційних нот, що блискуче уособлюють добу” (с. 219), у тому шевченківському “вогні в одежі слова” та великих емоціях, із яких родиться велика творчість (Б.-І. Антонич) і в них же знаходять свій вияв. Скажімо, порівнюючи антитезні образи поезій І. Франка (“багно грузьке”, “патентовані патріоти”, “намірів ігрисько”, “нездарний рід”, “клопотів муравлисько”) та Є. Маланюка (“повія ханів і царів”, “розпуста на розпутті”, “байстрюча мати яничар”, “народ, що розчиняв в горілці зло”, “крам білотілий”), дослідник доходить висновку, що такі протиставлення були в них із любові, були “останніми художніми ін’єкціями для національного оздоровлення, для пробудження національної свідомості” (с. 244). Самотність поетичної мови і стилю загалом Т. Салига досліджує також у найтісніших взаємозв’язках із вогнем тієї доби, у якій жив і творив поет, який не згасає і в наступних поколіннях, з “культу духовного спадку, голосу крові батьків” (с. 215). Цей вогонь, цей культ – в образах батьківської хати, козацького степу, рідного саду, лісу, гір як “духу одвічної стихії” і т. д., і т. п., “сутність яких спрямована в загальне русло генетичного коду національної борні за право бути вільним народом” (с. 586). Звідси таке природне поєднання філософічності поетичного мислення з тонким ліризмом та гострим публіцистичним началом, що надає їм глибинно українського змісту.

У всій своїй сукупності названі вище дев’ять складників декалогу української літератури від Т. Салиги – своєрідний ґрунт для декалогу десятого, а саме: *вивчення на цих підставах української літератури, її національної самотності в контексті літератури світової, а відтак і її внеску у світове письменство, її місця і значення в ньому*, що ще потребує ґрунтовних досліджень із цієї проблеми.

Необхідно також зазначити: есеї про В. Лесича, В. Шевчука, Р. Кудлика

іноді позначені деякою описовістю, а розвідки про В. Стуса та В. Голобородька не мають масштабності узагальнень, властивих іншим. Пояснюється це чи то самим предметом дослідження, чи то вузькістю проблематики, хоча й на цьому тлі авторіві вдалося відкрити малодосліджені, суттєві грані їх творчості. Не можна погодитися і з перебільшеним, дещо ідеалізованим однозначним потрактуванням значення “Біблії” для Т. Шевченка. Та все ж таки новаторський характер дослідницьких пошуків Т. Салиги, їх наслідків загалом знаходить свій вияв у поверненні українського літературознавства, формування його основоположних підстав у річище національних ідейних, духовних та художньо-естетичних цінностей, витворених нашим народом упродовж століть, у їх протиставленні на цьому ґрунті різного

роду псевдомодерним теоріям, бездумно запозиченим із сумнівної вартості праць деяких зарубіжних і вітчизняних учених, таких далеких від природи нашого письменства як письменства питомо національного у всіх його виявах. Разом з тим вони спонукають до підготовки на національних основоположних підставах нової когорти українських літературознавців, нової академічної “Історії української літератури”, підручників та посібників для вищої й загальноосвітньої української школи, для формування нового духовного світу, світогляду, громадянської позиції нашого сучасника та прийдешніх поколінь українців, що дає всі підстави для висунення кандидатури Т. Салиги і присудження йому найвищої літературної нагороди нашої країни – Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Отримано 8 лютого 2018 р.

Олексій Вертій
м. Суми

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ АВТОРІВ

Журнал “Слово і Час” висвітлює питання історії, теорії та сучасної практики літературного руху, культурного життя. Виходячи із принципів об’єктивності і плюралізму, редакція не вважає за обов’язкове поділяти всі погляди й положення авторів, завдяки чому зберігає і природний ґрунт для конструктивної полеміки.

Неодмінні вимоги до матеріалів, що подаються на розгляд редколегії, – достеменність наведених фактів, посилань на всі використані джерела, точність у цитуванні.

Статті та інші матеріали (крім листів) подаються до редакції українською мовою, обсягом не більше друкованого аркуша; примітки розміщуються внизу сторінки.

Статті подавати на електронному носії як текстовий файл без переносів у словах у редакторі Microsoft Word (шрифт Times New Roman, 14-й кегль, міжрядковий інтервал 1,5); можна надсилати електронною поштою: slovoichas@ukr.net.

Список використаної літератури в алфавітному порядку подається в кінці статті із зазначенням видавництва, року видання й загальної кількості сторінок; посилання розміщуються в тексті у квадратних дужках: [номер видання у списку, стор.]

До статті обов’язково додається ім’я і прізвище автора, анотація із ключовими словами українською, російською (600–800 знаків) та англійською (1800 знаків) мовами, а також шифр УДК.

Докладніше про оформлення матеріалів – на сайті:

sich.inlan.gov.ua/vymohy.html